

Četvrtstoljetnica Medicinske akademije Hrvatske 1961 ~ 1986.

Stojan Knežević

Prispjelo: 4. kolovoza 1987.

Medicinska akademija Hrvatske

The 25-anniversary of Croatian Medical Academy 1961 ~ 1986.

O Medicinskoj akademiji Hrvatske (MAH), njenoj ulozi i značenju, pisali smo više puta, pa se ovaj put osvrćemo na proslavu 25. obljetnice kao na događaj vrijedan priznanja i pažnje, ali i temeljnih postavki za buduća nastojanja.

Umjesto 1986. godine, obljetnicu smo proslavili nekoliko mjeseci kasnije, 24. travnja 1987. godine, svečanim činom u prostorijama »INA-Naftaplina« u Zagrebu. Do zakašnjenja je došlo zbog kašnjenja Spomen-knjige i zbog pomanjkanja sredstava za druge radove (diplome, povelje i drugo).

Nakon što je predsjednik društva Stojan Knežević otvorio svečanu sjednicu, liječnici pjevači Glazbene sekcije Zbora liječnika Hrvatske otpjevali su jugoslavensku i hrvatsku himnu, a potom i našu liječničku: *Carmen medicorum*. Nakon toga slijedio je kraći umjetnički program naših priznatih pjevača, koji je bio toplo primljen od oko 150 učesnika proslave, te gostiju i uzvanika.

Predsjednik je zahvalio pjevačima, što je bilo popraćeno pljeskom, kao i govori koje je Stojan Knežević uputio potpredsjedniku Izvršnog vijeća Sabora SR Hrvatske drugu Stjepanu Bratku, te predsjedniku Zbora liječnika Hrvatske Andriji Paviću; potom predstavniku Medicinske akademije Srpskog laskarskog društva Zivadinu Perišiću, predstavniku JAZU, akademiku Dragi Ikiću i svima drugima. U svom izlaganju predsjednik MAH-e Stojan Knežević kazao je:

»Makar počeci narodne ili primordijalne medicine i otpočimali s mitskim predodžbama bolesti, ritualnim obredima istjerivanja nečastivog i plemenskim običajima liječenja, dakle arhetipskim, kako bi to rekao Jung, našoj znanstvenoj medicini put počinje s istočne strane Mediterana, iz Helade. Uz Hipokrata, uz njegova klinička opažanja, oštroumna rasuđivanja i ciljana liječenja, te etička opredjeljenja, — liječnika prema bolesniku, ali i bolesnika prema liječniku, — stoji drugi, veliki mislilac helenske kulture, Platonov učenik Aristotel, koji u svoj svijet sinteze uvodi i medicinu, dajući joj ovo utanačenje: Medicina počinje u filozofiji, a filozofija završava svoj život u medicini.

Uvjeren sam, kao i većina, da je utjecaj filozofskih koncepcija na razvoj znanosti tako velik koliko je i utjecaj tih odrednica odlučan za napredak filozofije. A kad je povijest groblje zabluda, a ne suha kronika događanja, onda nas historija uči da znanstvena misao nije nikada odvojena od one filozofske, da su velike naučne revolucije bile određene promjenama u filozofskim koncepcijama i da se znanstvena misao ne razvija ex vacuo, nego se uvijek nalazi u okviru osnovnih principa, ideja filozofije. Aristotelovska koncepcija nije matematička, pa je u tome njena slabost, ali je u tome i njena snaga. Baš zato i slijede utjecaji Aristotelovih sljedbenika i đaka kroz cijeli srednji vijek. U tom suzvučju afektivnije se doimaju aforističke izreke Borgesa, Bichata i drugih: »Mom su životu nedostajali i život i smrt da bih mogao o njima suditi«.

»Život je skup funkcija što se opiru smrti«.

»Medicina je znanost života, a rat je znanost smrti«.

»Liječnici su jedini odgovorni za ono što rade, ali i za ono što ne rade«. I tako dalje.

Kasnije, nama sa zapadne strane Mediterana dolazi drugi snažni impuls razvoja medicine. U tada malom ribarskom i trgovačkom gradiću Salernu, u 11. stoljeću, pokušali su objediniti medicinsku misao Grka, Židova i Arapa i načiniti znanstvenu sintezu vrijednu pedagoške poduke. Tu školu, taj prvi medicinski fakultet slijede i drugi: Padova, Bologna, London, Pariz, Prag itd.

Mi, međutim, koliko god stajali na pola puta između tih dviju medicinskih vatri, doduše petnaest stoljeća udaljenih jedne od druge, ne bilježimo velikim slovima ni jednog predstavnika naše vlastite medicinske nauke i naše znanstvene individualnosti. To su tek možda u 16. i 17. stoljeću prvi Santorio, a u 17. i 18. stoljeću Baglivi. No, prva karantena u svijetu provedena je u Dubrovniku, u 14. stoljeću, pa ona najbolje svjedoči o tom gradu, njegovoj Republici, medicinskoj i općoj kulturnoj prošlosti. Svjedoči uvjerenjem mudrosti.

Jer, u pokušaju tumačenja prirode, čovjek kao i grad najprije upoznaje sebe. A znanstveno istraživanje npr. ono Boškovićevo i pjesma npr. ona Gundulićeva, isti su duhovni izazov svijetu.

Tek s početkom tada naprednog građanskog društva, krajem 19. a posebno početkom 20. stoljeća i njegovom životnom, uglavnom nacionalnom politikom i filozofijom oslobađanja od germanske i ugarske prevlasti, nastupa vrijeme našeg jasnijeg učešća u međusobnom liječničkom okupljanju, s nakanom da se unaprijedi medicinska misao i njezina praksa. To je doba osnivanja Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti (1866), Zbora liječnika Hrvatske (1874), potom otvaranja Medicinskog fakulteta u Zagrebu (1917) i drugo.

Nema medicinske znanosti bez ljudi, njihovih ime- na i njihovih djela, pa ih zato ovdje spomenimo bar nekoliko, ako ne sve, da ih na ovaj način komemoriramo, iskazujući im vječno poštovanje i zahvalnost. To su: Ladislav Rakovac, Drago Perović, Pavao Culumović, Teodor Wickerhauser, Lujo Thaller, Karlo Radončić, Eduard Radošević, Antun Gottlieb, Julije Budisavljević, Franjo Durst, August Forenbaher, Andrija Štampar, Fran Mihaljević i drugi.

Od osnivanja Zbora liječnika i otvaranja Medicinskog fakulteta u Zagrebu, gotovo sva naša stručna i znanstvena iskustva teku ovim dvama pravcima. A rezultati što se postižu, veliki su i značajni. Jer, ne zaboravimo, kraj je to prošlog i početak ovog stoljeća, dakle doba početka suvremene medicinske znanstvene revolucije, — revolucije koja će postati još uspješnija u godinama za vrijeme i poslije drugog svjetskog rata, — revolucije koja i danas traje, uspjevajući jučer na jednoj, a danas na drugoj strani postizati upravo epohalne uspjehe. Sjetimo se kirurških zahvata na mozgu, srcu, plućima i drugdje;

sjetimo se transplantacije organa i tkiva; ne zaboravimo radiologiju, nuklearnu medicinu, magnetsku rezonanciju, endoskopiju, monoklonska protutijela; »rađanje djece iz epruvete«, suvremeno suzbijanje raznih bolesti i tako dalje.

I dok su se u to doba oko nas, u Beču (Landsteiner, Wagner-Jaureg, Skoda, Jagić, Billroth, Freud i drugi), i u Budimpešti (Sammelweiss, Barany i drugi) razvijali najmoćniji centri svjetske medicine, kao što su nekada bili Kos i Salerno, mi postajemo zemlja natopljena željama i nadama, sve više spremna da progovori vlastitim jezikom mudrosti, — jezikom Ruđera Boškovića i jezikom srca — jezikom Ivana Mažuranića i Silvija Strahimira Kranjčevića. Kasnije su to um i usta Nikole Tesle i Miroslava Krleže. No, to je već naše vrijeme — naše doba, koje u medicini krase plejada umnih i vrijednih znanstvenih radnika.

Ako je istina da je najveća zasluga Renesanse što je, ne osvrćući se na autoritete, pa ni na onaj Aristotelove sinteze svijeta, proglasila načelo: Sve je moguće!, našu je Renesansu kao filozofiju oslobađanja potlačenih naroda i porobljenih klasa, a protiv buržoaskog ukorjenjenja, predvodio Josip Broz Tito. Bez obzira na umijeće, taktike i propuste, bez obzira na akciona opredjeljenja i ustupke, strategija ideologijskog kretanja dugo je bila i ostala jasna i čista. Već tada je nastajalo doba neizmjenjnih oštrina vizija, bezgranične radnoznalosti, otkrivalačkih zahvata, poslovne poduzimljivosti i drugog. To je doba kada i u nas, u medicini, znanost prestaje biti puka kontemplacija, a postaje živa djelatnost, svakodnevna praksa, široka akcija što štiti zdravlje, sprečava bolest, cijeli rane. Medicinski fakultet po jednoj, — edukacijom, praksom i znanstvenim doprinosima, — a Zbor liječnika Hrvatske po drugoj strani svojim parlamentarnim, intelektualnim i slobodnim raspravama predstavljaju dva tijela, ali jedno htijenje usmjereno nastojanju, označeno željom da što prije izađemo, gledamo očima svijeta, iz medicinske utabanosti, konvencionalnosti, empirizma i neujednačenosti.

Poslijeratni naponi kreću velikim koracima k pravom i pravom cilju, potpunoj socijalizaciji medicine, njenoj stručnoj izgradnji i znanstvenoj nadgradnji. Međutim, brzo ponestaje opreme, materijalnih dobara, određenih stručnjaka i stvaralačkog zanosa. Tolstoj bi rekao da nam je nedostajalo »energije za bluda«. Dnevne, radne obaveze postaju sve veće, uzgredni nemedicinski poslovi sve češći, međunarodni kontakti sve rjeđi, literatura sve oskudnija, a instrumentarij stariji. S tim se u vezi kritičnost naših znanstvenih radnika smanjuje, kreativnost se odlaže, inventivnost slabi, a medicinski se naučni naponi sve više traže. Silan je napredak medicinske znanosti u svijetu. Malo po malo, kao da korozija zahvaća tu našu mladu i zdravu sadnicu, prijeteći joj uvencem. Ne tako mali broj liječnika napušta zemlju, odlazi u inozemstvo, a među onima koji su pošli u svijet, bilo je podosta i onih čiji je odlazak odgodio naš napredak u pojedinim granama medicinske znanosti za jedno ili više desetljeća. Zemlja se, međutim, razvijala, rasla su njena dobra, širio se njezin duh, podizala se snaga i ugled naših naroda. Spoznalo se još jedanput da su zdravstvo i njegova znanost dio političkog programa, ali i nužnih potreba. U to vrijeme bilo je dosta obećanja, ali i njihovih izvršenja. Svojim radom mi smo odgovorili očekivanjima, pa bi vjerojatno i sam genijalni Rudolf Virchow u našem radu našao potvrdu svojjoj tezi po kojoj je »medicinska praksa političko iskustvo«.

Tada, 16 godina poslije oslobođenja, a u krilu Zbora liječnika Hrvatske promišljamo kako dalje? Kako rijeku potreba i ljudi, liječničke mudrosti i snage, narodne revolucije, njezinih ostvarenja i ambicija pretočiti na tlu naše djelatnosti u novi brzak s nakanom da ostane čist, zdrav, bistar, bogat i hitar. Da ne presahne. Bilo nam je jasno onda, a sad

nam je još bistrije, da se početkom sedmog desetljeća ovog stoljeća završilo jedno doba naše medicinske epohe i da je nastupilo novo, ono doba koje je već pružilo svoju ruku medicinskom svijetu i napretku, s kojim želi ubuduće ići naprijed, korak po korak.

Jedna revolucionarna, politički odgovorna, poduzetna i hrabra grupa mlađih članova Glavnog odbora Zbora liječnika osmislila je i predložila svoj program: osnivanje Komisije za naučno-istraživački rad. Uprkos svim otporima koji nisu bili mali, a niti beznačajni, ipak je uspjela ostvariti svoj cilj. A kako se čovjek na svom putu ne spotiče o brdo, već o kamen, to smo i mi, a vrijeme nam je pomoglo, vješto zaobišli prepreke. Kažem vrijeme zato jer nas je ono potvrdilo i jačalo, a naše protivnike slabilo i zapostavljalo.

Glavni odbor Zbora liječnika Hrvatske 1961. godine potvrđuje osnutak Komisije za naučno-istraživački rad, a zborska godišnja skupština 1962. godine je ne samo utanačuje, već je predlaže kao posebnu organizacijsku jedinicu u dopunjeni Statut društva. Prvi predsjednik Komisije bio je prof. dr. Arpad Hahn, a kasnije su ga slijedili: prof. dr. Zdenko Radošević, prof. dr. Sergije Dogan, a potom zaslužni i sada počasni predsjednik Akademije prof. dr. Nikola Peršić. Njemu uz bok na istoj godišnjoj skupštini Zbora, 1971. godine, izabran je za glavnog tajnika prof. dr. Roko Živković. Peršić i Živković, predsjednik i tajnik, tada prvi put spominjane, a sada već i potvrđene Akademije Zbora liječnika Hrvatske, vodili su ovu našu mladu znanstveno-društvenu organizaciju dvanaest godina uspješno i neumorno. Obranili su je od ponavljanih napada i kritika. Radom i znanstvenim uspjesima dali su joj snagu i ohrabrenje. S poteškoćama prevalili su težak put od improvizacija do normalnog rada. Oni su Akademiji dali svoj ugled, svoj glas i veliki talent. Omogućili su joj u suradnji sa svim drugim naprednim snagama da 1983. godine postane ono što je i sada: Medicinska akademija Hrvatske, posve slobodna, emancipirana i za svoje daljnje znanstvene i druge poslove posve odgovorna. U to vrijeme prestaje status Zbora i Akademije kao grupa građana. Obje posestrime sada su u krilu Socijalističkog saveza radnog naroda Hrvatske, kao njegov integralni medicinski i znanstveni subjekt.

Tako smo završili ovo konstituiranje koje je trajalo dva desetljeća. Radeći na tom poslu, znali smo ono što znamo i sad: narodna se plemenitost i sebnost tobožnje aristokracije ne dopunjuju; svaka živi svoj život. A mogle bi se objediniti na djelu kao što to rade, sada bolje nego ikada: Zbor liječnika i Medicinska akademija Hrvatske.

Ne znam da li je ovom prilikom potrebno navoditi obrađene znanstvene teme o šećernoj bolesti u Hrvatskoj, o anemijama u ženskoj radničkoj populaciji, o dodiplomskoj i postdiplomskoj nastavi, o kirurškim zahvatima u slučajevima pojedinih bolesti u Hrvatskoj, itd. Ne znam da li je potrebno govoriti o preko stotinu znanstvenih sastanaka održanih u organizaciji Akademije, — priređenih od gotovo najpoznatijih i najznanstvenijih stručnjaka u nas. Da li pak govoriti o posljednjim simpozijima organiziranim prije, a i u čast ove 25. obljetnice: Neurogeni mjehur, Transplantacijska imunologija, Autoimunske bolesti, Autizam, Cerebralno oštećeno dijete, Poremećaji vode, soli i acidobazne ravnoteže, Ehosonografija organa u gornjem dijelu abdomena, Dojenje i drugi. Većina ovih simpozija proširila je svoja iskustva, između ostalog, i pisanim knjigama na sve one koji žele odgovornije i suvremenije raditi u medicinskoj praksi. A baš je to prvi i najvažniji zadatak ove Medicinske akademije, stvarati i stvoreno predati, svima podariti. Jer sva je medicina jedno istraživanje i novo iskustvo. Kad i nemamo jedinstvena pogleda, mi moramo postići jedinstvo akcije. Ne zaboravimo, kako to kaže Avery Jones, da liječ-

nik ako želi da bude i ostane dobar liječnik mora posjedovati četiri »mora«. Prvo, mora u svim okolnostima pomagati bolesniku. Drugo, mora unaprijediti duh bratstva svugdje i uvijek. Treće, mora neprestano svoje znanje i umijeće obnavljati novim činjenicama. I na kraju, četvrto, svoje znanje mora predavati drugima.

Treba li ovdje spominjati da je Medicinska akademija prije dva desetljeća preuzela Acta medica Iugoslavica, naš najugledniji medicinski časopis, koji je referiran u većini svjetskih medicinskih indeksa i da ga uspješno izdaje uz sve teškoće, posebno one materijalne, pod vodstvom prof. dr. Nikole Peršića i prof. dr. Vaska Muačevića. Isti glavni urednik vodi od njegova osnutka naš časopis Socijalna psihijatrija. Isto tako ne treba naglašavati, ali je spomena vrijedno, da se sav rad u ovoj Akademiji 25 godina obavlja bez ikakve materijalne kompenzacije.

Prema tome, Medicinska akademija Hrvatske na dan svoga jubileja, četvrtstoljetnice, može stati gledajući preda se, ali osvrćući se i iza sebe, kao čestit, pošten i agilan znanstveni, društveni i politički subjekt, rođen u ovom društvu, u plimi njegovih ambicija, stvaralaštva, gotovo utopijskih projekcija, a na tlu tada još skromnom, pa i siromašnom, ali nemirnom, vrelom, željnom svog lica i oblića, svoje volje i htijenja, svojih vidika i novih obzorja. Na tom putu, ova je obljetnica samo vremenska stranka, prolazna stanica, kristalno vrijeme koje promičući traje, a trajat će koliko bude nas i onih koji nas slijede istim nakanama, koji jednako osjećaju za narod i bolesnika kao i mi, koji govore našim jezikom, a isto se tako dobro sporazumijevaju i drugim.

Zato, Akademijo, Tebi u čast, kao i prije 25 godina, upućujemo svoju poruku: Vivat, crescat et floreat!«

Slijedili su nakon toga pozdravi predsjednika Zbora liječnika Hrvatske, predstavnika Medicinske akademije Srpskog lekarskog društva, predstavnika JAZU — tajnika Razreda medicinskih znanosti i, na kraju, druga Stjepana Bratka, potpredsjednika Izvršnog vijeća Sabora SR Hrvatske. Svi su oni toplim riječima izrazili želju da još više uspijemo, da se jače proširimo i da još više uzmognemo.

Zagrebački solisti, pod iskusnim vodstvom Tonka Ninića, virtuozno su odsvirali prigodni koncert Čajkovskoga, pa su na taj način ne samo uveličali ovu proslavu već joj dali i šire umjetničko značenje.

Potom je ugodni domaćin i sponzor, »INA-Nafta-plin«, priredio skroman, ali vrlo prijatan koktel, koji nam je pružio priliku da u pojedinačnim i skupnim razgovorima još jedanput, ali sada osjećajnije, proživimo četvrtstoljetnicu našeg medicinskog i znanstvenog društva.

Spomen knjiga MAH-e, izdana tom prilikom, sadrži, uz predgovor, 13 poglavlja, te četrnaesto posvećeno 40. godišnjici izlazenja časopisa Acta medica Iugoslavica, a posljednje, petnaesto poglavlje, iznosi kratke biografije svih dosadašnjih članova MAH-e.

Ako je četvrtstoljetnica naše matice Zbora liječnika Hrvatske 1899. godine značila definitivno utemeljenje našeg liječničkog društva u dušu, kulturu i tlo naše zemlje, to neka i ova četvrtstoljetnica označi njenog potomka, kao zrelog, čvrstog i pametnog čovjeka, sposobnog da uz sve napredno i medicinski progresivno u nas, korača naprijed uzdignuta čela i čiste savjesti, kao što je to radio i do sada.